

EGY KOPT VARÁZSSZÖVEG MAGYARÁZATÁHOZ

A Horus megbetegedéséről és Isis által történt csodálatos meggyógyításáról szóló kopt varázsszöveg (i. u. VIII. sz.) első részének óegyiptomi vonatkozásait a közelmúltban Wessetzky Vilmos elemezte részletesen.¹

A szóbanforgó történet bevezető szakaszának első mondata fordításban a következőképpen hangzik: «Horus, Isis fia, felment egy hegyre, hogy lefeküdjék.² Dallamait énekelte, felállította hálóját, fogott egy sólymot, bank madarat, hegyi pelikánt. (?) A szöveg egyik nehezen magyarázható része a «dallamait énekelte» (Erman szó szerinti fordításában: Töne schiessen.)³ kifejezés. Miért énekel Horus a madárfogásnál? A szöveg magyarázatára két feltevés jöhet szóba: vagy azzal a néprajzból jól ismert szokással van dolgunk, hogy a vadász a madárhangok utánzásával csalogatja magához a szárnyasokat,⁴ vagy — ahogyan erre Wessetzky⁵ utal — mágikus formulák recitálásáról van szó. Az alább ismertetett két adat, valamint az egész, csodás elemekkel átszótt történet inkább az utóbbi elképzelést teszi valószínűvé.

A madarak megigézésére szolgáló varázsszövegek használata a régi egyiptomi vallásból is ismeretes. Ezt bizonyítja pl. Ailianos (i. u. II—III. sz.) egy helye:⁶ *Αἰγυπτίους ἐγὼ πυνθάνομαι μαγεία τῶν ἐπιχώριον τοὺς ὄρνιθας ἐκ τοῦ ὄρνου καταφέρειν. Ἀζ ἐπιχώριος* jelző arra mutat, hogy szerző a varázslásnak ezt a módját specifikusan egyiptomi sajátosságnak tekintette. Felmerülhet még a kérdés, hogy vajon az író esetleg nem a számára csodálatosnak tűnő, madárfütyü utánzást alkalmazó vadászatot jelzi-e a *μαγεία* szóval?

Ennek a feltevésnek a valószínűségét nagy mértékben csökkenti egy újbirodalmi leírásban fennmaradt, de régebbi eredetű forrás, az Ebers papyrus, melynek egy helye⁷

¹ Die Wirkung des Altägyptischen in einem koptischen Zauberspruch. Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae tomus I. (1950) 26 ff. A szöveget A. Erman publikálta. (Aegyptische Urkunden aus den koeniglichen Museen zu Berlin. Koptische Urkunden Bd. I. Berlin 1904. 1.) Egyéb fontos irodalom: Erman: Heidnisches bei den Kopten. ZÁS 33 (1895) 47 ff, *idem*: Drei Geister als Boten des Zaubers. MVAG 21 (1916) 301 ff, *idem*: Die Religion der Ägypter. Berlin—Leipzig 1934. 417; O. Lemm: Kleine Koptische Studien XX.; Th. Hopfner: Griechisch-ägyptischer Offenbarungszauber. — Studien zur Palaeographie und Papyruskunde XXI. Leipzig 1921. §. 711; A. Kropp: Ausgewählte koptische Zaubertexte. Bruxelles 1931. II. 11.

² Wessetzky állapította meg, hogy az *ἐνοικῆ* szót itt nem helyes a szokásos «aludni» értelemmel fordítani (i. m. p. 28).

³ Erman: Heidnisches bei den Kopten p. 48 Anm. 2.

⁴ A vadászat hasonló módja úgy látszik Egyiptomban is ismeretes volt. A nílusi madarászok csónakjuk orrán libát vittek magukkal, hogy ez hangjával magához csalogassa többi társait. Ld. L. Klebs: Die Reliefs und Malereien des Neuen Reiches. Heidelberg 1934. 80. (Dobrovits Aladár és Castiglione László figyelmeztetése.)

⁵ I. m. 29.

⁶ De nat. animal. (ed. Hercher) VI. 33 (Hopfner: Fontes historiae religionis aegyptiacae. Bonnæ 1923. 416).

⁷ 98,2 ff W. Wreszinski: Der Papyrus Ebers. (Medizin der alten Ägypter. III. Leipzig 1913. № 848. Ld. még H. Grapow: Von den medizinischen Texten. (Grundriss der Medizin der alten Ägypter II.) Berlin 1955. 18.

minden kétséget kizáró módon bizonyítja a varázsszövegek használatát a madarászat alkalmával.

A szöveg a következőket mondja: «Más (szer), hogy ne raboljon a sólyom. (v. héja). Akádfa ág. Állítsd fel.⁸ Mondja az ember: «Horus rabol magának a városban (és) a vidéken . . . megfőzik, megeszik.» Mondd a szavakat (recitáld) az akádfa ág felett. Tégy süteményt rá. Nem engedi (a csapda), hogy elrabolja a sólyom (v. héja) azt.»

A csalétekkel ellátott kelepce tehát egymagában nem elegendő, varázsigé is szükséges a sikeres madárfogáshoz. A szöveg meglepően egyezik a több mint kétezer évvel későbbi kopt varázstörténetben levő madarászat motívummal, s hozzájárul az érdekes elbeszélés óegyiptomi vonatkozásainak gyarapításához.

Ez a magában jelentéktelennek látszó, kultúrtörténeti szempontból azonban mégis fontos továbbélés is azt mutatja, hogy bár az egyiptomi papság bonyolult teológiai rendszerei és titokzatos filozófiája nyomtalanul eltűntek a kereszténység elterjedésével, a nép tudatában mélyen gyökerező pogány babonás elképzelések azonban szívósan tartották magukat, s hosszú évszázadok múlva is fel-felbukkantak az írásos emlékekben.

⁸ Az orvosi papiruszok receptjei és előírásai általában igen lapidáris stílusban készültek, s csupán a vezérszavakat adják meg.